

Ulrika Dahl, Marianne Liljeström och Ulla Manns
The Geopolitics of Nordic and Russian Gender Research 1975-2005
 Södertörns högskola

1

Att reflektera över könsforskningen; vilka förståelser av kön vi producerat, hur vi gjort det och varför tillhör själva grundvalen för könsforskningen. Det är tack vare dylika reflexioner som vår förståelse av kön utvecklas och ändras, i takt eller otakt med hur kön och könsrelationer görs i annan samhällslig praxis, i andra kontexter och verksamheter. I perioder av paradigmskiften – till exempel vid ingången till marxism och poststrukturalism – har denna reflexionsaktivitet varit särskilt intensiv och avspeglats i tidskrifter och böcker. Det är nu en stund sen debattens vågor gick höga, men *The Geopolitics of Nordic and Russian Gender Research* kan nog få feminister på banan igen, till diskussioner om hur könsforskningen kan och bör bedrivas framöver. Författarna gör oss alltså en stor tjänst genom att servera ett empiriskt underlag för reflexion. Och deras ”geopolitiska” perspektiv och grepp är både spännande och fruktbart, men också problematiskt. Perspektivet betyder att de frågar sig hur det feministiska ”imaginära” kunskapsrummet konstrueras regionalt och lokalt, men också hur det regionala och lokala i sin tur konstrueras som en följd av könsforskningen. Med andra ord: hur görs nordisk och rysk könsforskning till det (säregna) ”nordiska” och ”ryska”, och hur

får det i sin tur oss att tänka på Norden och Ryssland? I den period som studeras (1975-2005) sker, som författarna påpekar, stora dramatiska geopolitiska ändringar i vår närhet: Berlinmuren faller och EU expanderar. Författarna frågar sig sålunda; Hur avspeglar sig dessa ändringar i det nordiska och ryska könsforskningsrummet? Och hur slår internationaliseringen av *Akademia* ut?

Boken består av en lång gemensam introduktion, åtföljd av tre kapitel där författarna tar sig an varsitt empiriskt fält. I introduktionen används historien om ”the arrival” av gender-begreppet till den nordiska, ryska och europeiska könsforskningen för att illustrera det geopolitiska perspektivet. Enligt författarna får detta begrepp nordiska könsforskare att formulera ett ”vi” som är annorlunda från ”dom”, de amerikanska könsforskarna. I detta ”vi” synliggörs riktigt nog också skillnader mellan kvinnor, men inte de skillnader som fokuseras i den amerikanska debatten och som författarna tydligtvis menar borde ha fokuserats: sexualitet, ras och migration. Att ta detta ”vi” för givet, att inte problematisera eller utforska det, fungerar inte bara exkluderande för dem som inte kan identifiera sig med ”oss”, det reproducerar (metodologisk) nationalism, framhåller författarna. Så som denna historia här framställs är det lätt att vara enig, också för mig trots att ett par av mina egna artiklar blir föremål för häftig kritik. Men både framställningen – tolkningen och tonen – och perspektivet blir för ensidiga. Texten väcker helt enkelt ett motstånd och tvingar fram både andra tolkningar

av samma material och andra perspektiv. När jag läser de två följande kapitlen, Ulla Manns om nordiskt feministiskt forsknings-samarbete och Ulrika Dahls om nordisk könsforskning i en europeisk och amerikansk kontext, ökar mitt motstånd mot texten trots att den innehåller så mycket intressant och viktig information om gårdagens organisationsformer och forskningsfrågor. Det är dock först när jag läser det sista kapitlet om rysk könsforskning av Marianne Liljeström, som jag till fullo förstår vad som provocerat mig så i de tre föregående kapitlen. Här är nämligen tonen en helt annan och till dels också perspektivet. Liljeström beskriver och förklarar det ryska könsforskningsrummets utveckling och särdrag utan några pekpin-nar eller kritiska förmaningar om felaktiga vägval. Tvärtom visas en respekt för feministernas olika navigeringsstrategier i en given geopolitisk kontext. Strukturella förhållanden – till exempel *Akademias* och disciplinernas organisering – betonas för att förklara det ”imaginära”, något som är totalt frånvarande i de andra kapitlen. Som om det ”imaginära” nordiska kunskapsrummet kan förstås utan att välfärdsstatens jämställdhetsordningar och vardagens jämställdhetspraxis tematiseras. Jag är enig med författarna om att könsforskarna ofta tar denna kontext för given, men det betyder inte att den inte är där eller är okänd för forskarna. Tvärtom, är det just denna kunskap, vill jag hävda, som ligger bakom det ”imaginära vi” som nordiska feminister enas runt i mötet med könsforskningen från andra delar av världen. I dagens europe-

iska situation där jämställdhetsordningar hotas eller aktivt demonteras, framstår ett strukturellt perspektiv och framställning av den nordiska modellen och könsforskningen, som viktigare än någonsin. Kunskap om jämställdhet i praxis, om hur kön görs i en kontext av välfärdsstatens ordningar, ser jag som minst lika viktig för könsforskare att förmedla och diskutera, som dess ”imaginära” framtoning. Samma kritik som författarna riktar mot de nordiska könsforskarna – att de tar det nordiska för givet – kan alltså riktas också mot författarna av denna bok; de tycks mena att det imaginära kunskapsrummet kan studeras och förstås utan att de bakomliggande strukturella förhållandena tematiseras.

Men tillbaka till Liljeströms artikel om det ryska feministiska kunskapsrummet. Här belyses en könsforskning som är föga känd utanför rikets gränser och som gav mycket ny information, och var tankeväckande läsning. Att olika paradigmatiska förståelser av kön – könsroller, queer, med flera – och olika metodologiska tillnärmningar, både kvalitativa och kvantitativa, introducerades samtidigt i tid i Ryssland, till skillnad från i Norden där den ena avlöste den andra efter utprovning och debatt, är ett slående exempel på en skillnad som gör skillnad.

Att nordisk könsforskning hade ett imaginärt ”vi” som utgångspunkt resulterade uppenbarligen, som Manns visar i sitt kapitel, i en mängd samarbetsformer – tidskrifter, konferenser, forskningsprogram med mera – och stor aktivitet som också reproducerade och befäste oss till

ett ”vi”. Men det var aldrig ett kritik- eller konfliktfritt vi. Tvärtom stod ofta skillnader, epistemologiska och politiska, mellan de nordiska länderna i fokus på de tematiska arenorna. På de nordiska kvinnorätts- och kvinnokriminologiska samlingarna, som jag själv deltog i under 70- och 80-talet, var det snarare olika syn på och förståelser av sexualiserat våld (prostitution, misshandel, sexuella övergrepp mot barn, våldtäkt och pornografi), än enstämmighet som präglade samvaron. Och jag tror att hade författarna valt att belysa utvecklingen innanför ett forskningstema under denna period, till exempel prostitution, så hade historien om nordisk (och rysk?) könsforskning blivit en annan. Men oavsett graden och typen av kritik, så kan vi konstatera att detta nordiska könsforskningssamarbete inte finns i alls samma utsträckning idag. Och vad beror det på, om inte på att det imaginära ”nordiska vi” gått ut på dato, till dels som en följd av det paradigm som författarna synes företräda?

För mig framstår det som lika problematiskt att importera begrepp och förståelser från andra geopolitiska kontexter för att förstå en lokal kontext som att tro att lokalt producerade begrepp och förståelser inte behöver utfordras av en blick utifrån. Att vi borde ha tematiserat ras som en viktig ”skillnad” inom nordisk könsforskning på 70-90-talet, för att det var och är en viktig skillnad i amerikansk könsforskning, är jag fortfarande inte enig med. Vi letade efter ”våra” skillnader, för att visa att det fanns många olika sätt att vara kvinna på och att göra kön på i

Norden; som ”omsorgsbonde”, butiksanställd, ”dagisfröken”, professor, heltids- eller deltidsarbetande, med olika typer av invandrarbakgrund, med eller utan barn, med eller utan partner, och så vidare. Att författarna tolkar mitt insisterande på fokus på ”våra” skillnader, som att jag implicerar att alla därför egentligen är lika (s. 178, även om min artikel – *Translating Gender* – genomgående diskuteras på ett likartat sätt i hela introduktionskapitlet), blir för mig helt absurt. Det kan bara förstås som att författarna har en bild de önskar befästa, då blir också deras val av citat och tolkningar begripliga, men också desto mer provocerande.

Den nordiska synliggörandeforskningen fick politiska konsekvenser, vilket ju också var precis det många av oss önskade. Kopplingen könsforskning – jämställdhets- och välfärdspolitik, tematiseras inte i denna bok men för mig framstår den som en utav de viktigaste kännetecknen på det nordiska feministiska kunskapsrummet. Ett kännetecken som betyder att lösningen för mig inte är en dekonstruktion av det ”imaginära” nordiska men en rekonstruktion där de globala och lokala, de strukturella och imaginära perspektiven utfyller och utfodrar varandra.

Boken väcker många tankar och förtjänar att läsas, diskuteras och bemötas av flera. Den är skriven på engelska och detta blir alltså historien om oss, om nordisk könsforskning, utomlands.

Karin Widerberg

Professor vid Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo